

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	7
ПЕРЕДМОВА	8
Загальні рекомендації до вивчення фонетики японської мови.....	10
Технічні примітки.....	11
СЛОВНИК ТЕРМІНІВ	14
ТЕМА 1	
ЗВУКОВА БУДОВА ЯПОНСЬКОЇ МОВИ	19
1.1 Японські абетки.....	20
1.2 Діакритичні символи <i>дактен</i> і <i>хандактен</i>	22
1.3 Особливості вимови японських звуків	26
1.3.1 Ряди <i>ア, カ, ガ</i>	26
1.3.2 Ряди <i>サ, ザ, タ, ダ</i>	29
1.3.3 Ряди <i>ナ, ハ, バ, パ</i>	34
1.3.4 Ряди <i>マ, ヤ, ラ, ワ, シ</i>	37
1.3.5 <i>Йоо'он</i>	41
1.4 Вірш «Іроха».....	44
練習問題 1.....	46
ТЕМА 2	
МОРА І СКЛАД	55
2.1 Мора.....	55
2.2 Подовження голосних <i>чоо'он</i> та подвоєння приголосних <i>сокуон</i>	60
2.3 Просодичне скорочення і подовження звуків	65
2.4 Складовий приголосний <i>хацуон</i>	67
2.5 Носовий дзвінкий приголосний <i>бідакуон</i>	68
2.6 Складоутворення в японській мові.....	72
練習問題 2.....	76

ТЕМА 3	
ПРАКТИЧНЕ ТРАНСКРИБУВАННЯ	89
3.1 Транскрибування і транслітерація японської мови	89
3.2 Кирилізація і латинізація	92
3.3 Друкуємо японською мовою	98
3.4 Слова іноземного походження в японській мові	100
練習問題 3	119
ТЕМА 4	
РИТМ	121
4.1 Ритм японського мовлення	121
4.2 Збіги голосних і «дифтонги»	129
4.3 Ритм шкільного дзвоника	133
練習問題 4	137
ТЕМА 5	
НАГОЛОС	142
5.1 Особливості наголосу в японській мові	142
5.2 Види японських словесних наголосів та їх графічне позначення	145
5.3 Наголоси й омонімія	153
練習問題 5.1	155
5.4 Принципи наголошування різних частин мови	156
5.4.1 Прості іменники	157
5.4.2 Складні іменники	159
練習問題 5.2	171
5.4.3 Числівники	174
練習問題 5.3	192
5.4.4 Дієслова	195
練習問題 5.4	199
5.4.5 І-прикметники	205
練習問題 5.5	208
5.5 Принципи наголошування словосполучень	215
練習問題 5.6	218
まとめ 1-5	221

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЯпМ – японська мова

МФА – міжнародний фонетичний алфавіт
(англ. IPA – International Phonetic Alphabet)

Ю – ієрогліфічна основа

ПЕРЕДМОВА

При опануванні японської мови (ЯпМ) одним із вкрай важливих аспектів є вивчення та практичне опрацювання її фонетичних особливостей, оскільки часто україномовні студенти-початківці стикаються з труднощами, пов'язаними зі значною відмінністю японської та української фонетичних систем. Перед вами підручник, що охоплює низку основних питань, рекомендованих до вивчення під час засвоєння ЯпМ на початковому рівні, однак може стати у пригоді й студентам старших курсів для практики та закріплення вивченого матеріалу, а також усім, хто цікавиться японською фонетикою. Метою підручника є всебічна допомога у засвоєнні теоретичних відомостей і практичному оволодінні японською фонетичною системою та нормами її функціонування.

Вивчення особливостей вимови на початковому етапі є запорукою подальшого успіху в оволодінні ЯпМ. Студенти, які успішно засвоїли фонетичну базу, зможуть самостійно звертати увагу на особливості власної вимови, усвідомлювати й вирішувати пов'язані із цим проблеми та легко вдосконалювати власні знання в подальшому.

Підручник містить шість основних тем, розбитих на підтеми, які охоплюють усю фонетичну систему ЯпМ від найменших до найбільших елементів – від звуків до текстів. Окрім таких базових моментів, як ознайомлення з артикуляцією японських звуків, головними фонетичними законами, словесним наголосом, правилами інтонування речень, розстановки пауз і логічних наголосів у висловлюваннях, розглядаються також додаткові питання, пов'язані з ритмом мовлення, транскрибуванням ЯпМ засобами української мови, взаємозв'язком усіх елементів в єдиній фонетичній системі тощо. Усі теоретичні відомості доповнені практичними зауваженнями, рекомендаціями та вправами. Приклади до теоретичного матеріалу подано таким чином, що їх також можна використовувати як вправи. Наприкінці підручника подані контрольні запитання для перевірки знань, додатки та перелік використаних і рекомендованих ресурсів для більш якісного опрацювання та засвоєння матеріалу.

Підручник супроводжується окремим робочим зошитом, який містить додаткові вправи до кожної з тем відповідно.

Усі приклади, завдання і додаткові матеріали, зібрані у підручнику та робочому зошиті, можна використовувати на власний розсуд, спираючись як на робочі навчальні плани, так і на індивідуальні освітні потреби: на аудиторних заняттях під час опрацювання теорії; у якості поточного контролю знань; у якості домашніх завдань чи завдань для самостійної роботи тощо. До кожного завдання ми наводимо базову інструкцію, однак закликаємо не обмежуватися нею.

Авторка із вдячністю прийме відгуки, конструктивну критику колег і побажання шановних читачів.

* * *

Хочемо висловити щире подяку рецензентам, усім колегам і студентам, чий запитання і коментарі наштовхували нас на ті чи інші ідеї у процесі роботи та допомогли удосконалити її.

Окрему подяку висловлюємо доц. *Вознюк Г. А.* за переклад вірша «Іроха» спеціально для цього видання; доц. *Кравець К. П.* – за натхнення, мудрі поради та всебічну допомогу; доц. *Мацузакі Шін'ічі* – за допомогу в організації японських студентів, завдяки чому це видання отримало шанс на аудіосупровід; *І. С.* – за безцінну підтримку.

Також щиро дякуємо студентам Японського університету економіки (м. Фукуока, Японія) *Хорікаві Нацкі*, *Хігучі Анджю* та *Накахарі Юкі*, завдяки яким цей підручник і робочий зошит зазвучали. この本とワークブックで使用したオーディオ録音は日本経済大学の学生の *堀川夏樹*、*樋口杏樹*、*仲原由記* が作成したものです。ご協力いただき、誠にありがとうございました。

Загальні рекомендації до вивчення фонетики японської мови

Одним із найкращих методів опанування вимови, наближеної до вимови носіїв, є імітація. Відсутність постійного занурення у мовне середовище створює певну відірваність знань про мову від реальності, що можливо компенсувати шляхом регулярного прослуховування та опрацювання аудіоматеріалу різних типів: чи то адаптованого аудіювання до підручника з мови, чи то «живого» відеоблогу або подкаста.

Студентам, які вивчають ЯпМ на будь-якому етапі, рекомендуємо регулярно прослуховувати велику кількість аудіоматеріалу та намагатися відтворити почуте:

- ⇒ імітувати вимову персонажів аніме чи фільмів, дикторів, ведучих новин, програм, радіо чи подкастів (при цьому більш продуктивним буде повторення однієї репліки декілька разів, перш ніж перейти до наступної);
- ⇒ співати пісні (також із текстом перед очима);
- ⇒ бавитися скоромовками (а перед тим переглянути декілька відео на YouTube, помітити, які труднощі часто виникають із ними й у самих японців, та повірити в себе).

При цьому важливо вмикати внутрішніх акторів – що більше емоцій ви вкладете у вимову, то легше відчуете її особливості, то простіше стане згодом відтворити її. Також під час роботи із будь-яким аудіюванням рекомендуємо слухати одні й ті самі репліки так багато разів, скільки потрібно особисто вам, поки вуха не почнуть звикати – не обмежуйте себе.

Рекомендуємо за нагоди голосно читати японські тексти; писати скрипти до аудіо або читати готові субтитри, читати подумки, пошепки чи вголос одночасно з прослуховуванням аудіо. За умови регулярного повторення й імітації стає легше схопити ритм та інтонацію ЯпМ і звикнути до них.

Корисним методом, який ми закликаємо застосовувати якомога частіше, є запис власного голосу на диктофон, який можна і потрібно порівнювати з оригіналом – так стає можливим почути свої помилки й скоригувати вимову.

І, звісно, наполегливо рекомендуємо користуватися фонетичними словниками, що допоможуть орієнтуватись у заплутаному світі японських наголосів.

Не страшно й абсолютно нормально, якщо не виходить одразу. Але якщо тренуватиметеся щодня, то колись точно зможете це вимовити.

Технічні примітки

1. Переважна більшість прикладів і вправ має аудіосупровід, позначений відповідним символом із номером треку (1-01), що уможливорює додаткове опрацювання матеріалу у вигляді повторювання за диктором індивідуально чи хором, тіньового повторювання (шедовінгу) тощо.

Озвучення було виконане стандартною японською мовою носіями мови, які походять з регіону Кююшюу, що подекуди може впливати на акцент. Так, можна помітити пом'якшену вимову /e/ (напр., не /ke/, а /ke/), а також труднощі із вимовою звуку *бідакуон*.

2. У таблицях підрозділу «Особливості вимови японських звуків» наводимо транскрипцію звуків ЯпМ символами Міжнародного фонетичного алфавіту (МФА). В інших розділах також за потреби (напр., для уточнення) поряд із транскрипцією українською мовою наведені символи МФА чи порівняння зі звуками в англійській мові.

フ → /фу/ → [фш] → /fu/

Для запису японських мовних одиниць українською мовою у цьому підручнику використано систему О. Коваленка, дещо модифіковану нами в деяких випадках¹:

- 1) розрізняються² поняття
 - ⇒ *транслітерації* («кірей-на хана») → слова, вписані у полотно українського тексту, виділені лапками чи курсивом;
 - ⇒ *транскрипції* (/кірē-на хана/) → запис читання слів, ближчий до оригінального; допускається використання допоміжних символів; слова, охоплені скісними рисками;
- 2) глухі голосні у *транскрипції* позначені знаком *хандактен* («градус») → /цу°кі/; у *транслітерації* глухий /у/ може опускатися → «цкі»;

¹ Надалі ми маємо на меті узагальнити й удосконалити здобутки попередників та запропонувати власний варіант практичної транскрипції японської мови засобами української. У цьому ж підручнику ми використовуємо її попередню тестову версію.

² Подекуди ці системи збігаються, а подекуди різняться.

- 3) довгота голосних у межах ієрогліфічних основ (Ю) у *транскрипції* позначена макроном в усіх випадках → /ґаккō/, /ōkii/, /сeнсē/, /гēму/. У *транслітерації* використовуємо: (1) подвоєння відповідної літери для довгих /а, у, о/; (2) сполучення «її» для довгого /і/; (3) сполучення «ей» для довгого /е/ у *канто* або «еє» для *ваго* і *тайрайто* → «ґаккоо», «оокїї», «сенсей», «геему»;
- 4) у *транслітерації* межі Ю позначені апострофом між (1) «й» та голосними, (2) «н» та голосними, (3) збігом більш, ніж двох однакових літер при записі довгого голосного → «Хей'ан», «кін'ен», «чьоо'он» (у *транскрипції*: /xēan/, /кін'ен/, /чьōн/). При цьому голосний після апострофа не записується як йотований уніфіковано в усіх трьох випадках;
- 5) мори ぎ, ず, せ, ぞ в середині слова (якщо розташовані не після мор ん чи つ) передані як /за, зу, зе, зо/; мори じ, じゃ, じゅ, じょ в усіх випадках передані як /джі, джя, джю, джьо/.

3. Якщо це стосується обговорення, переклад японських слів українською мовою наведено курсивом поряд зі словом або зменшеним шрифтом під / над словом.

ねこ (kim), ^{kim}ねこ, _{kim}ねこ

4. У прикладах слів деякі місця, на які варто звернути увагу, виділені жирним шрифтом.

ひこうき, бумпō

5. У розділі «Наголос» для позначення типів словесних наголосів за прикладом фонетичного словника 「NHK日本語発音アクセント新辞典」 (2016) використовуються риси:

- ⇒ діагональна (\) відображає місце спаду тону, перед цією рисою розташоване ядро наголосу (в усіх хвилеподібних типах);
- ⇒ горизонтальна (—) відображає відсутність ядра наголосу і монотонність вимови слова.

ア\ニメ、カラオケ[—]

У вправах, які не стосуються відпрацювання наголошування, однак варто звернути увагу на тип наголосу, для полегшення візуального сприйняття використовуються зменшені символи: 「[↑]」 на місці спаду тону після ядра наголосу у «хвилеподібних» словах і 「[┐]」 після «монотонних» слів.

アニメ[↑]、カラオケ[┐]

6. Спектрограми (наголоси, інтонаційні малюнки) у розділах «Наголос» та «Інтонація» виконані за допомогою програмного забезпечення Praat, розробленого П. Боерсмою (Paul Boersma) та Д. Венінком (David Weenink), Інститут фонетичних наук, Амстердамський університет, Нідерланди (Institute of Phonetic Sciences, University of Amsterdam).

